

รูปแบบการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์*

THE DEVELOPMENT FORMAT UNDERLYING COMMUNITY SUFFICIENCY ECONOMY MODEL “HAPPINESS COMMUNITY” IN NAKHONSAWAN PROVINCE

ประเวศน์ มหารัตน์สกุล

Pravej Maharutsakul

สมคิด พุ่มทุเรียน

Somkid Phumturian

ณวพงศ์ธร นิติภูวนนท์

Navapongthorn Nitiphuvanon

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

Mahachulalongkorn Rajavidyalaya University Nakhonsawan Campus, Thailand

E-mail: pravejlp@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์ 2) ศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์ 3) สร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ อาศัยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ เลือกชุมชนต้นแบบบ้านด่านพัฒนา หมู่ที่ 10 ตำบลเขาชนกัน อำเภอแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์เป็นพื้นที่การวิจัยซึ่งได้รับรางวัลชนะเลิศหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับจังหวัด และรางวัลรองชนะเลิศ “บ้านสวย เมืองสุข” ระดับภาค เก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุปจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลจากเอกสาร ได้รูปแบบและกระบวนการพัฒนาชุมชนต้นแบบจึงนำไปสร้างเครือข่ายพัฒนากับอีก 3 หมู่บ้าน ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการพัฒนาชุมชนมี 2 รูปแบบคือผู้นำและบวร (บ้าน วัด ราชการ) 2) กระบวนการพัฒนามี 6 ขั้นตอนได้แก่การสร้างความเข้าใจแนวคิดและคุณค่าการพัฒนา การสร้างความเข้าใจสภาพชุมชน การร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน การตั้งกลุ่มพัฒนาแต่ละ

* Received 26 January 2021; Revised 17 April 2021; Accepted 18 April 2021

ด้าน การพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และการสร้างเครือข่ายการพัฒนา และยังพบว่า การพัฒนาชุมชนก่อให้เกิดผลลัพธ์ด้านสังคม ทำให้ประชาชนในชุมชนมีสุขภาพกายและจิตที่ดี อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร วิเคราะห์ปัญหาและวางแผนพัฒนาร่วมกัน สังคมชุมชนมีความสงบ สุข ครอบครัวมีความอบอุ่น เกิดความรักในถิ่นฐาน เกิดความภูมิใจที่ได้รับรางวัลและเป็น ต้นแบบการพัฒนาให้หมู่บ้านอื่น ด้านเศรษฐกิจ คนในชุมชนมีอาชีพมั่นคง มีรายได้เพียงพอต่อ การยังชีพและมีเงินออม ด้านสิ่งแวดล้อม สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศมีความสมดุล

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา, ชุมชนต้นแบบ, เศรษฐกิจพอเพียง, อยู่เย็นเป็นสุข

Abstract

The objectives of this research article were to 1) study development format underlying community sufficiency economy model "Happiness Community" in Nakhonsawan Province 2) study development process underlying community sufficiency economy model "Happiness Community" in Nakhonsawan Province and 3) build a network of development underlying community sufficiency economy model "Happiness Community" in Nakhonsawan Province. Qualitative research was used, based on action research processes. Selected a model community of Ban Dan Pattana, Village No. 10, Khao Chon Kan Sub-district, Mae Wong District, Nakhon Sawan Province as the research area. For a reason, it received the award for the Sufficiency Economy Village at the provincial level and the 1st runner-up award, "Baan Suay Mueang Suk", Project of the region level. Data were collected by Interviewing, focus group discussions and observation. Data analysis by analytic induction from interviews and group discussions data, content analysis from document information to get format and process of developing as a model community were used to create a development network with other 3 villages. The results of the research were as follows: 1) There were 2 forms of community development, namely the leader and the Borwon (Ban, Wat, Government). 2) The development process was 6 steps: creating an understanding of development concept and values, creating an understanding of community conditions, analyzed the potential of the community together, established development groups in each field, Continuous development and improvement and built development networks. And also found that the success of community development produces social outcomes; people in the community have good physical and mental health,

caring for each other, analyzed problems and development planning together, community society was peaceful, the family was warm, loved in the homeland, proud to be awarded and as a development model for other villages. The economy outcomes; people in the community had a stable career, had enough income for sustenance and money savings. Environment outcomes; the community environment and ecosystem were balanced.

Keywords: The Development Format, The Community Model, Sufficiency Economy, Happiness Community

บทนำ

การพัฒนาเทคโนโลยีที่ก้าวรุดหน้า (Disruptive Technology) ส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อเศรษฐกิจ สังคมและวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนที่ต้องมีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง (Disruptive Change) เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์และให้มีชีวิตอยู่รอด โดยทั่วไปการปรับตัวจะเป็นไปในลักษณะพึ่งพิงปัจจัยภายนอกที่ยากต่อการควบคุม อาจต้องใช้ทรัพยากรและกำลังมากในการให้ได้มาซึ่งสินค้าและบริการเพื่ออุปโภคบริโภค เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนในชุมชนหมู่บ้านในชนบทมีรายได้ไม่พอรายจ่ายในการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคที่มีส่วนประกอบของเทคโนโลยี บางครั้งเกินความจำเป็นของการมีชีวิตอยู่ปกติสุข เป็นการทำลายความสมดุลของการมีชีวิตและทำลายความเข้มแข็งของชุมชน ผลกระทบที่ตามมาจึงเป็นการบั่นทอนความเข้มแข็งของสังคมฐานรากของประเทศในที่สุด การปรับตัวอีกลักษณะหนึ่งคือความฉลาดในการสร้างความเข้มแข็งจากภายในจิตใจ ด้วยปัญญาทัศน์และพฤติกรรมของคนในชุมชนที่จะดำรงอยู่ร่วมกันเป็นสังคมเพื่อแลกเปลี่ยนกับความสุข และประโยชน์ที่ต้องการตั้งแนวคิดของ Aristotle ซึ่งมีชีวิตระหว่าง พ.ศ. 160 - 222 นักปราชญ์กรีกโบราณที่กล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เป็นชุมชน เป็นเมือง เป็นประเทศ ตามลำดับ จึงจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ (Aristotle, 2020) ดังนั้นชุมชนที่อยู่อย่างพอเพียงทางเศรษฐกิจและเป็นชุมชน “อยู่เย็น เป็นสุข” ที่คนในชุมชนรู้จักกัน มีความสัมพันธ์กัน แบ่งหน้าที่และร่วมมือกัน มีระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรมประเพณีคล้ายคลึงกัน รวมทั้งนำหลักพุทธธรรมเป็นฐานในการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรม จึงเป็นการปรับตัวที่ชาญฉลาด อย่างเช่นชุมชนที่พัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็นเป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์ บ้านโคกกว้าง หมู่ที่ 6 ตำบลหนองตาว อำเภอบรรพตพิสัย บ้านหนองกระดุกเนื้อ หมู่ที่ 5 ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว บ้านด่านพัฒนา หมู่ที่ 10 ตำบลเขาชนกัน อำเภอแม่จังก์ เป็นต้น ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ได้รับรางวัลชนะเลิศหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ประจำปี พ.ศ. 2559 ประจำปี พ.ศ. 2560 และประจำปี พ.ศ. 2561ตามลำดับ

การที่ต้องมีการพัฒนาชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนหนึ่งเป็นผลกระทบจากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมามุ่งเน้นการสร้างควมมั่งคั่ง (Wealth Creation) ตามแบบตะวันตกที่ต้องการให้เป็นสังคมอุตสาหกรรม แต่ผลข้างเคียงที่ตามมาคือทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมรุนแรงทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมไม่สามารถรองรับการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน กอปรสังคมไทยยังต้องเผชิญกับปัญหาการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชาติที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ เนื่องจากความมั่งคั่งของชาติกระจุกอยู่กับคนรายน้อย จึงเป็นปัญหาคุณภาพของคนไทยด้านสุขภาพและความรู้ (อาคม เดิมพิทยาไพสิฐ, 2557) ปัญหาดังกล่าวกระทบต่อประชาชนโดยทั่วไป โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ตามชนบทในภูมิภาค คนในชุมชนที่เคยดำรงชีวิตอย่างปกติสุขและมีความเข้มแข็งเฉพาะแบบในนิยามของตนเองที่สามารถกำหนดวิถีชีวิต มีวิถี ประชาและทิศทางการพัฒนาตนเอง (Self - Determination) การพัฒนาที่พึ่งตนเอง (Self - Development) จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาชุมชนฐานรากของประเทศ หากประชาชนในชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองโดยใช้ทรัพยากรในพื้นที่ของตนเองเป็นหลักและลดการพึ่งพาจากภายนอกโดยภาพรวมจึงส่งผลให้ประเทศมีความเข้มแข็งไปด้วย ลักษณะการพัฒนาตนเองบนพื้นฐานค่านิยม ความเป็นธรรมของสังคม (Social Justice) การกำหนดอนาคตของชุมชนเองทำงานและเรียนรู้ร่วมกัน (Working and Learning Together) การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน (Sustainable Community Development) อาศัยความร่วมมือกันในการปฏิบัติ และมีผลประโยชน์ร่วมกัน เพื่อให้การพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นได้จริงในระดับประเทศรัฐบาลจึงน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของรัชกาลที่ 9 กำหนดเป็นนโยบาย โดยกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นอกจากนี้ประเทศไทยยังได้กำหนดเป็นสิทธิชุมชนในการพัฒนาไว้ในรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 หมวด 5 มาตราตรา 57 (2) “รัฐต้องอนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา พื้นฟู บริหารจัดการและใช้หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมดำเนินการและได้รับประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าวด้วย ตามที่กฎหมายบัญญัติ” จังหวัดนครสวรรค์จึงได้สนองตอบนโยบายการกระจายอำนาจรัฐสู่ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความสามารถพัฒนาตนเองทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมและการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรมที่เรียกว่าหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้หมู่บ้านพัฒนาตนเองตามสภาพของพื้นที่เพื่อให้พึ่งพิงตนเอง มีเป้าหมายคือขจัดความยากจน แก้ไขและป้องกันปัญหาสังคมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนใหญ่มีกระบวนการที่คล้ายคลึงกันเช่นการอาศัยความร่วมมือของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) การตั้งคณะกรรมการพัฒนาชุมชน ขบวนการกลุ่มในการพัฒนา การวางแผนพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องเกณฑ์ของกรม

พัฒนาชุมชน การปฏิบัติตามแผน การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และการรับผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นต้น

ชุมชนบ้านด่านพัฒนาเป็นอีกชุมชนหนึ่งที่ต้องการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากเห็นว่าสภาพชุมชนประชาชนต่างคนต่างอยู่ มีอาชีพการเกษตรพึ่งธรรมชาติ พืชการเกษตรไม่สามารถกำหนดราคาขายเองได้ ปัจจัยการเพาะปลูกมีต้นทุนสูง ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมเพราะถูกปรับเป็นพื้นที่การเกษตร มีการใช้ปุ๋ยเคมี ยาเคมีปราบศัตรูพืช ประชาชนบางส่วนยากจนมีหนี้สิน ติดยาเสพติด เหล้าบหรี่ ต้องไปหางานทำในเมืองและเมืองหลวง หากปล่อยให้ไปไปตามวิถีชีวิตแบบเดิมประชาชนยิ่งจะลำบากยากจนยิ่งขึ้น ปี พ.ศ. 2559 ผู้ใหญ่และประชาชนจึงเห็นร่วมกันว่าต้องพัฒนาหมู่บ้านตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยหวังให้พ้นจากสภาพดังกล่าว ในแต่ละปีจังหวัดให้แต่ละอำเภอคัดสรรหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” และกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่น เสนอคณะกรรมการคัดสรรหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” และกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่น ระดับจังหวัด เพื่อประเมินว่าหมู่บ้านใดพัฒนาชุมชนได้ดีเด่น โดยประเมินจากกิจกรรมการพัฒนา เช่น กิจกรรมที่เป็นการสร้างเสริมอาชีพที่ลดค่าใช้จ่ายหรือเพิ่มรายได้ กิจกรรมกลุ่มองค์กรแกนหลักที่เป็นการส่งเสริมการออม การทำบัญชีครัวเรือน การทำงานตามบทบาทหน้าที่ และผลงานของผู้นำชุมชน ฯลฯ คณะกรรมการคัดสรรหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของจังหวัดทั้ง 15 อำเภอ มีมติให้บ้านด่านพัฒนาหมู่บ้านที่ 10 ตำบลเขานกัณ อำเภอมะนัง ได้รับรางวัลชนะเลิศหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ประจำปี พ.ศ. 2561 ผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่บ้านด่านพัฒนาเป็นต้นแบบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ด้วยเหตุผลที่หมู่บ้านด่านพัฒนาใช้เวลาในการพัฒนาเพียง 2 ปี คือเริ่มพัฒนาปี พ.ศ.2559 และได้รับรางวัลชนะเลิศหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ระดับจังหวัด หมู่บ้านนี้ยังมีการยกระดับการพัฒนาเพื่อส่งเข้าประกวดในระดับภาคในโครงการบ้านสวยเมืองสุข และได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 ประจำปี 2561 รวมทั้งผู้นำและชาวบ้านยังมีความมุ่งมั่นพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ความสำเร็จในการพัฒนาของหมู่บ้านนี้ น่าจะเป็นต้นแบบในการพัฒนาให้แก่หมู่บ้านอื่นได้ ควรที่จะมีการศึกษาถึงวิธีการและการปฏิบัติของผู้นำและประชาชนในชุมชน มีรูปแบบและกระบวนการพัฒนาเป็นอย่างไร รูปแบบและกระบวนการพัฒนาที่ได้จากการศึกษาควรนำไปใช้เป็นแบบอย่างให้แก่หมู่บ้านองค์กร สถาบันอื่นได้ศึกษาเรียนรู้และนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านของตนเองได้อย่างไร อันจะเป็นการขยายผลการพัฒนาชุมชนฐานรากของประเทศที่เข้มแข็งอีกทางหนึ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์

3. เพื่อสร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) อาศัยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) โดยการศึกษารูปแบบและกระบวนการพัฒนาของบ้านต้นแบบการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” บ้านด่านพัฒนาหมู่ที่ 10 ตำบลเขาชนกัน อำเภอแม่่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ ไปจัดทำโครงการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาชุมชนบริบทของพื้นที่อื่นอีก 3 หมู่บ้าน ซึ่งยังไม่มีการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง แต่มีความพร้อมนำไปเป็นแนวทาง ปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง (Kemmis, S. & Mc Taggart, R., 1988) และให้ทั้งสามหมู่บ้านได้เรียนรู้แล้วนำไปสู่การปฏิบัติ (Greenwood, D., & Levin, M., 2001) มีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

1. ข้อมูลทุติยภูมิได้จากการศึกษาเอกสารที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุดความคิดในการพัฒนาชุมชน รูปแบบและกระบวนการในการพัฒนาชุมชน ข้อมูลปฐมภูมิได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตพฤติกรรม

2. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

2.1 ออกแบบแบบสัมภาษณ์ การกำหนดประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่มที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ นำผลการศึกษาความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนต้นแบบบ้านด่านพัฒนาไปออกแบบชุดปฏิบัติการโครงการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาชุมชน และ (ร่าง) บันทึกข้อตกลงความร่วมมือ เรื่องการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์ ให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ได้ตรวจสอบความถูกต้อง

2.2 นำเสนอเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลต่อคณะกรรมการวิจัยในมนุษย์ เพื่อออกใบรับรองจริยธรรมในมนุษย์

3. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Merriam, S.B., 2009) การสนทนากลุ่ม และการสังเกตข้อมูลและพฤติกรรมคณะกรรมการหมู่บ้านและผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนต้นแบบการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยและเกณฑ์ของกรมพัฒนาชุมชนได้แก่ การมีสุขภาวะที่ดีของประชาชน เศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งเป็นธรรม ครอบครัวมีความอบอุ่น ชุมชนมีการบริหารจัดการที่ดี สภาพแวดล้อมของชุมชนที่ดีมีระบบนิเวศที่สมดุล และการบริหารจัดการชุมชนมีความเป็นประชาธิปไตยและมีธรรมาภิบาล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์คณะกรรมการหมู่บ้านต้นแบบและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหมู่บ้าน 25 รูป/คน (Dukes, S., 1984) สนทนากลุ่มกรรมการหมู่บ้าน 12 คน และบันทึกการสังเกตพฤติกรรมของคณะกรรมการหมู่บ้าน

เครือข่ายและติดตามผลที่เกิดขึ้นจากโครงการสร้างเครือข่ายการพัฒนา (Kemmis, S. & Mc Taggart, R., 1988)

5. การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสร้างข้อสรุป (Appleton, J. V., 1995) ผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ด้วยการลดทอนขนาดข้อมูลแล้วใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytical Induction) เรียบเรียง จำแนกข้อมูลอย่างเป็นระบบ (Typological Analysis) และเปรียบเทียบข้อมูลประเด็นของความสอดคล้อง (Logical Descriptive Analysis) เพื่อสร้างข้อสรุป แล้วจึงนำมาตีความประกอบกับการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาข้อมูลที่ได้จากเอกสาร (Content Analysis) (Williamson, T., & Long, A. F., 2005) เชื่อมโยงความสัมพันธ์ข้อมูลที่รวบรวมได้ หาชุดความคิดทฤษฎี กระบวนการและรูปแบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในการพัฒนาชุมชน จากนั้นอภิปรายผลเทียบเคียงกับแนวคิด ทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อชี้ให้เห็นว่าผลการวิจัยที่ได้สอดคล้องกับผลการวิจัยหรือแนวคิดและทฤษฎีที่ได้มีศึกษาไว้แล้วเป็นอย่างไร และข้อเสนอแนะในการพัฒนาชุมชนที่จะทำให้การพัฒนา มีความต่อเนื่องและยั่งยืน

6. การจัดทำชุดโครงการสร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชนที่มีชุมชนบ้านด่านพัฒนาเป็นต้นแบบในการสร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” วันที่ 9 ธันวาคม 2563 มีการนำโครงการสู่การปฏิบัติโดยมีการจัดกิจกรรมสืบสานและถ่ายทอดประสบการณ์การพัฒนาชุมชน และลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือการพัฒนาชุมชนอีก 3 หมู่บ้านในตำบลเขาชนกกัน อำเภอแม่वंก จังหวัดนครสวรรค์ ได้แก่บ้านใหม่พัฒนา หมู่ที่ 4 บ้านตลุกข่อยน้ำ หมู่ที่ 6 และบ้านตลุกข่อยน้ำใต้ หมู่ที่ 12 โดยมีระยะเวลาการพัฒนา 3 ปี และองค์การบริหารส่วนตำบลเขาชนกกันจะทำหน้าที่ติดตามประเมินผล การติดตามประเมินผลในช่วงระยะแรกภายใน 30 วันนับแต่วันลงนามบันทึกข้อตกลง

ผลการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพที่อาศัยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้ สามารถสรุปผลการวิจัยและข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

การพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์ของบ้านด่านพัฒนาจนประสบผลสำเร็จและได้รับรางวัลชนะเลิศหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ระดับจังหวัด ประจำปี 2561 พบว่า มีการดำเนินการอยู่สองรูปแบบได้แก่รูปแบบ “ผู้นำ” และรูปแบบ “บวร” บ้าน วัด ราชการ โดยผู้นำคือผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ริเริ่มในการพัฒนาหมู่บ้าน ก่อนที่จะผนึกพลังกับบวร บวรมีบทบาทความสำคัญต่อจากผู้นำ กล่าวคือบ้านโดยชาวบ้านต้องการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองให้พ้นจากสภาพยากจน ปลดเปลื้องภาระหนี้สิน และความไม่แน่นอนในอาชีพเกษตรกรรม จึงให้ความร่วมมือกับผู้นำชุมชนวัด โดยเจ้าอาวาสวัดเป็นที่นับถือศรัทธาได้ร่วมพัฒนาจิตใจชาวบ้านให้ยึดปฏิบัติตามหลักธรรม

พระพุทธศาสนาเช่นคุณธรรมความพอประมาณ ความมีเหตุผลในการดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท สรุปลือการสัมมาอาชีวะที่หามาให้เหลือใช้ ใช้จ่ายให้เหลือเก็บ ส่วนทางราชการเข้ามาส่งเสริมอาชีพที่สร้างรายได้ ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน สนับสนุนให้ความรู้ด้านวิชาการทางการเกษตรและการสาธารณสุข ตามแต่ที่ชุมชนขาดแคลน ดังนั้นการพัฒนาชุมชนต้นแบบแบ่งเป็นสองระยะ (Phase) ระยะแรก เป็นการริเริ่มของผู้ใหญ่บ้าน ถ้าผู้ใหญ่บ้านไม่ริเริ่มการพัฒนาหมู่บ้านจะไม่สามารถดำเนินการได้ ระยะต่อมา เป็นการผนึกพลังบรรดา เมื่อประชาชนเจ้าอาวาสวัด และทางราชการเห็นผู้ใหญ่บ้านมีความมุ่งมั่นจริงจังและเสียสละในการพัฒนาหมู่บ้านจึงให้ความร่วมมือ ดังความเห็นที่ว่า “การพัฒนาหมู่บ้านต้องพิจารณาตัวผู้ใหญ่บ้านว่าเป็นผู้นำที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจและเสียสละ ถ้าผู้ใหญ่บ้านไม่มีความตั้งใจเอาจริงจังในการพัฒนาการพัฒนาหมู่บ้านแบบเศรษฐกิจพอเพียงจะไม่สำเร็จ ทางราชการจะสนับสนุนต้องดูตรงนี้ด้วย (สิทธิไฉย, 2563) และผู้ใหญ่บ้านต้องเป็นนักพัฒนา พัฒนาคนก่อน ที่สำคัญเสียสละเป็นแบบอย่างให้ชาวบ้าน มองส่วนรวมมาก่อน ให้เกียรติกับชาวบ้าน มิใช่ นำด้วยเงินจะทำให้การพัฒนาจะไม่ยั่งยืน” (สมาน ทำตะคุ, 2563)

กระบวนการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า กระบวนการพัฒนาชุมชนต้นแบบมี 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างความเข้าใจแนวคิดและคุณค่าการพัฒนาชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ความเข้าใจที่เหมือนกันเป็นจุดเริ่มที่เกิดความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน เช่น การร่วมเป็นกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน การรวมกลุ่มอาชีพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน การให้พื้นที่เพื่อขยายถนนซอยในหมู่บ้าน การตัดแยกขยะและทิ้งขยะเฉพาะที่หมู่บ้านจัดไว้ ฯลฯ 2) การสร้างความเข้าใจสภาพชุมชน เช่น ประวัติหมู่บ้าน สภาพภูมิศาสตร์ อาชีพ รายได้ของครัวเรือน วัฒนธรรม วิถีชีวิต ปัญหาสังคมของชุมชน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพึ่งตนเอง เกษตรทฤษฎีใหม่ ฯลฯ 3) การร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพของหมู่บ้าน การที่ชุมชนต้นแบบมีศักยภาพในการพัฒนาเนื่องจากมีบรรพบุรุษอพยพมาจากถิ่นเดียวกันจึงรู้จักกันเป็นอย่างดี การอยู่กันแบบพี่น้องช่วยเหลือเอื้ออาทรกัน เจ้าอาวาสวัดเป็นที่เคารพของชาวบ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีพื้นฐานประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นต้น การวางแผนพัฒนาหมู่บ้านได้มีการวิเคราะห์เพื่อให้รู้จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคในการพัฒนาชุมชน โดยพิจารณาองค์ประกอบการพัฒนาชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เย็น เป็นสุขของกรมพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทยซึ่งมี 6 ด้านได้แก่ 1) การมีสุขภาพทั้งทางกายและจิตที่ดี 2) เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งมีความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ 3) ครอบครัวอบอุ่น คือสมาชิกครัวเรือนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการเลี้ยงดูบุตรหลานอย่างมีคุณภาพ มีการเลี้ยงและดูแลผู้สูงอายุ 4) มีการบริหารจัดการหมู่บ้าน พัฒนาให้ประชาชนและกลุ่มมีความสัมพันธ์ที่ดี มีการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน 5) พัฒนาสภาพแวดล้อมให้ดี มีระบบนิเวศที่สมดุล และ 6) มีความประชาธิปไตยมีธรรมาภิบาลในการพัฒนา 4) การตั้งกลุ่มรับผิดชอบหน้าที่พัฒนาแต่ละด้านเพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนา

5) มีการพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และ 6) มีการสร้างเครือข่ายการพัฒนาซึ่งเป็นความริเริ่มใหม่จากการวิจัยครั้งนี้ และยังพบว่าการพัฒนาชุมชนบ้านต้นแบบ ประชาชนมีส่วนร่วม ตั้งแต่การคิด การวางแผน การปฏิบัติ การประเมินผลและรับผลประโยชน์ การรับผลประโยชน์ เป็นไปตามกำลังความสามารถของแต่ละคน มิได้เป็นการร่วมรับผลประโยชน์ที่ผ่านการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจ หรือกลุ่มอาชีพ เพราะการรับผลประโยชน์ที่เกิดจากกำลังความสามารถของตนเองจะมีความยั่งยืนกว่าวิธีการจัดสรรประโยชน์ผ่านการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจหรือกลุ่มอาชีพ และผลการวิจัยยังพบว่าการพัฒนาชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” เกิดผลลัพธ์ดังนี้ ด้านสังคมทำให้ประชาชนในชุมชนมีสุขภาพทั้งกายและจิตที่ดี อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทรเกื้อกูลกัน ช่วยกันวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนพัฒนา มีขบวนการกลุ่มในการบริหารจัดการจัดการชุมชน สังคมชุมชนมีความสงบปกติสุข ครอบครัวมีความอบอุ่น ประชาชนเกิดความรักในถิ่นฐาน เกิดความภูมิใจที่ได้รับรางวัลและเป็นต้นแบบการพัฒนาให้หมู่บ้านอื่น ด้านเศรษฐกิจคนในชุมชนมีอาชีพมั่นคง มีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพและมีเงินออม ด้านสิ่งแวดล้อมสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของชุมชนมีความสมดุล

เครือข่ายการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่าได้มีการขยายผลการพัฒนาของชุมชนต้นแบบในลักษณะเครือข่าย โดยมีชุมชนอีก 3 หมู่บ้านได้แก่ บ้านใหม่พัฒนา หมู่ที่ 4 บ้านตลุกข่อยน้ำ หมู่ที่ 6 และบ้านตลุกข่อยน้ำใต้ หมู่ที่ 12 ตำบลเขาชนกัน อำเภอแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ได้เรียนรู้ถึงรูปแบบและกระบวนการพัฒนาเพื่อนำไปปรับใช้ในการพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง จึงได้ลงนามในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือการพัฒนาหมู่บ้านเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2563 ในวันดังกล่าวได้มีการเริ่มพัฒนาชุมชนที่คณะกรรมการชุมชนต้นแบบได้ถ่ายทอดประสบการณ์การพัฒนาให้แก่คณะกรรมการหมู่บ้านทั้งสาม โดยมีพระสงฆ์เทศน์ธรรมะ “การดำเนินชีวิตแบบพอเพียงตามหลักพระพุทธศาสนา” กำหนดตำบลเขาชนกันและผู้ใหญ่บ้านต้นแบบถ่ายทอดประสบการณ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพัฒนาหมู่บ้านแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” การพัฒนาตามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือมีกรอบระยะเวลา 3 ปี และมีเงื่อนไขข้อตกลงร่วมกันที่ให้ องค์การบริหารส่วนตำบลเขาชนกันทำหน้าที่ให้การสนับสนุน ติดตามประเมินผลในการพัฒนาของหมู่บ้านทั้งสาม ต่อไป การติดตามผลการพัฒนาเบื้องต้นภายใน 30 วันนับแต่วันลงนามพบว่าการคณะกรรมการหมู่บ้านได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความเห็นกันและมีความตั้งใจพัฒนาชุมชนของตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข”

อภิปรายผล

ผลการศึกษารูปแบบการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” มีประเด็นที่น่าสนใจและนำมาอภิปรายผลลำดับความตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

ชุมชนต้นแบบบ้านด่านพัฒนาสามารถพัฒนาหมู่บ้านพึ่งตนเองแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ใช้เวลาเพียงสองปีพัฒนาหมู่บ้านจนประสบผลสำเร็จ ส่วนหนึ่งที่สำคัญ เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านมีภาวะผู้นำของความเป็นนักพัฒนาที่มีความรู้และเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นผู้ที่รักษารากบ้านเกิด เสียสละ มีความซื่อสัตย์ และมีความมุ่งมั่นที่จะสานต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง รัชกาลที่ 9 รวมทั้งมีความมุ่งมั่นอยากให้ประชาชนในหมู่บ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ไม่มีภาระหนี้สินเพิ่มพูน ผู้ใหญ่บ้านจึงได้ปรึกษาผู้ที่ประชาชนในหมู่บ้านเคารพนับถือ ต่างเห็นด้วยกับแนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง จึงเริ่มให้ความรู้แก่ประชาชน และได้แรงหนุนจากเจ้าอาวาสวัดที่ให้ความรู้หลักพุทธธรรมในการพัฒนา มีการตั้งคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกองทุนหมู่บ้าน เพื่อร่วมพัฒนาหมู่บ้าน ต่อมาจึงขอรับการสนับสนุนจากทางราชการได้แก่พัฒนาการอำเภอ สาธารณสุขอำเภอ เกษตรอำเภอ หรือองค์การบริหารส่วนตำบลแล้วแต่กรณี ฝ่ายราชการเห็นว่าหมู่บ้านมีการพัฒนาอย่างจริงจัง และผู้ใหญ่บ้านมีความมุ่งมั่นเสียสละจึงให้การสนับสนุน การพัฒนาจึงเป็นไปในรูปแบบที่ผืนกพลึงบ้าน วัด และ ราชการ หรือเรียกชื่อย่อว่า “บวร” ซึ่งส่วนใหญ่สอดคล้องกับงานวิจัยของพระวิมลธยา ฐิติสมปนโน วิจัยเรื่องความร่วมมือของบ้าน วัด และโรงเรียน ในการพัฒนาสังคม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่า ความร่วมมือของบ้าน วัด และโรงเรียนในการพัฒนาสังคม ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรีได้เน้นความร่วมมือบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) มาใช้ในการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง โดยผ่านกระบวนการบริหารจัดการของคนในท้องถิ่นที่ร่วมกันเป็นเจ้าของ โดยพยายามนำองค์กรและสถาบันหลักในชุมชนท้องถิ่นมาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนา 3 สถาบัน ได้แก่สถาบันการปกครองคือบ้าน สถาบันศาสนาคือวัด และสถาบันการศึกษาคือโรงเรียน เป็นตัวเชื่อมโยงกิจกรรมในชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองและวัฒนธรรมเข้าไว้ด้วยกัน แต่กรณีการพัฒนาบ้านด่านพัฒนา ไม่มีโรงเรียนร่วมเป็นพลังร่วมในการพัฒนา เนื่องจากไม่มีโรงเรียนตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่บ้าน การพัฒนาบ้านด่านพัฒนาจึงมีบริบทที่ต่างจากหมู่บ้านที่มีโรงเรียนตั้งอยู่ ดังนั้นการพัฒนาชุมชนที่ประสบผลสำเร็จไม่จำเป็นต้องมีองค์ประกอบโรงเรียนก็ได้ ลักษณะการพัฒนาบ้านด่านพัฒนาจึงเป็นความร่วมมือของสามฝ่ายได้แก่บ้าน วัดและราชการ ซึ่งตรงกับแนวคิดของรัชกาลที่ 9 ที่มีการพัฒนาชุมชนในการทดลองการเกษตรทฤษฎีใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2531 ใช้หลักการประสานงานระหว่าง “ชาวบ้าน” “วัด” และ “ราชการ” เรียกย่อ ๆ ว่า “บวร” ทรงให้วัดเป็นศูนย์กลางประสานความร่วมมือ เพื่อให้รู้จักสามัคคีช่วยเหลือกันในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นนั่นเอง (พระวิมลธยา ฐิติสมปนโน, 2560) และยังคงสอดคล้องกับการวิจัยของวิทยาจันทร์แดง และจางง อติวัฒน์สิทธิ์ เรื่อง การพัฒนาการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบนของไทย ที่พบว่าการมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคีได้แก่องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ และ

องค์กรภาคีสนับสนุน การวิจัยครั้งนี้ยังได้ข้อค้นพบใหม่คือผู้ใหญ่บ้านได้ริเริ่มการพัฒนา ก่อนประชาชน วัดและราชการเห็นว่าผู้ใหญ่บ้านมีความมุ่งมั่นจริงจังและทุ่มเทในการพัฒนา หมู่บ้าน บ้าน วัดและราชการจึงให้ความร่วมมือในระยะต่อมา ดังนั้นการพัฒนาชุมชนบ้านด่าน พัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” จึงมีสองรูปแบบตามช่วงระยะเวลาในการ พัฒนา กล่าวคือการพัฒนาในระยะแรกเป็นรูปแบบ “ผู้นำ” ระยะต่อมาจึงใช้รูปแบบพลัง “บวร” (บ้าน วัด ราชการ) (วิทยา จันท์แดง และจ่านง อติวัฒน์สิทธิ์, 2555)

กระบวนการพัฒนาชุมชนต้นแบบบ้านด่านพัฒนามี 6 ขั้นตอน ได้แก่การสร้าง ความเข้าใจแนวคิดและคุณค่าการพัฒนา การสร้างความเข้าใจสภาพชุมชน การร่วมกันวิเคราะห์ ศักยภาพของชุมชน การตั้งกลุ่มรับผิดชอบหน้าที่พัฒนาแต่ละด้าน การพัฒนาและปรับปรุง อย่างต่อเนื่อง และการสร้างเครือข่ายการพัฒนา หรือสรุปได้เป็น 3 ขั้นตอนหลักได้แก่ขั้น เตรียมการ ขั้นปฏิบัติและขั้นการสร้างเครือข่าย ขั้นตอนแรกคือการสร้างความเข้าใจแนวคิด และคุณค่าการพัฒนามีความสำคัญที่สุด ก่อให้เกิดความมั่นใจว่าการแก้ไขปัญหาคือต้องเริ่มที่ ตนเองไม่หวังพึ่งผู้อื่นตามหลักธรรมของพุทธองค์ “อัตตาทิ อัตตโนนาโถ” การพัฒนาที่จะทำให้ พึ่งตนเองได้นั้นเป็นการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของรัชกาลที่ 9 ที่ยึดหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ได้แก่ความพอประมาณหรือมัธยัสถ์ (ตรงกับสันโดษในทางพุทธศาสนา) ไม่ทำอะไร เกินตัว ความมีเหตุผล เป็นการดำเนินการบนทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) รู้อะไรเป็นเหตุ เป็นผล ผลเกิดจากเหตุ (อิทัปปัจจยตา) เมื่อเกิดปัญหาในการพัฒนาชุมชนต้องแก้ไขที่สาเหตุ ตามหลักธรรมอริยสัจสี่ การพัฒนาที่ไม่ทำอะไรเกินตัวทำให้มีภูมิคุ้มกันที่ดีและมีการเตรียม ความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยมีเงื่อนไขที่ต้องมีความรู้และคุณธรรม ควบคู่ไปกับการพัฒนา การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปพัฒนาหมู่บ้านต้องมีการวิเคราะห์ ศักยภาพของหมู่บ้าน เพื่อทราบถึงจุดอ่อนและอุปสรรคในการพัฒนา แล้วจึงนำข้อมูลไป วางแผนจัดอุปสรรคกำจัดจุดอ่อนและสร้างโอกาสในการพัฒนาหมู่บ้านที่ยึดหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เสาวนีย์ อาภามงคล วิจัยเรื่อง เรื่องตัวแบบการพัฒนา ชุมชนด้วยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนโดย ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงคือหลักทางสายกลาง ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงคือปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยด้านความรู้และเทคโนโลยี และปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (เสาวนีย์ อาภามงคล, 2559)

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนจะเกิดขึ้นได้ เมื่อประชาชนในหมู่บ้านมีความรู้ เข้าใจแนวคิดและคุณค่าการพัฒนาที่พึ่งตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ และ เข้าใจสภาพของหมู่บ้าน จึงร่วมกันวางแผนพัฒนาหมู่บ้านโดยยึดหลักการความพอประมาณ มีเหตุผล บนทางสายกลางไม่ทำอะไรเกินตัว เป็นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมทั้งในรูปของ คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มบ้าน กลุ่มวิสาหกิจ กลุ่มอาชีพ และการร่วมกิจกรรมพัฒนาของ หมู่บ้าน รวมทั้งประชาชนแต่ละคนทำหน้าที่ตามพันธกรณีในการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งการมีส่วน

ร่วมมือสองส่วนคือส่วนที่เป็นงานอาชีพของตนเองและกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติเพื่อครอบครัว เช่นการลดละเลิก อบายมุข การปลูกพืชผักสวนครัว เป็นต้น อีกส่วนหนึ่งคือกิจกรรมงานส่วนรวมของหมู่บ้าน เช่นการปรับปรุงถนน ตรอกซอยในหมู่บ้าน ความสะอาดหมู่บ้าน การไม่ทิ้งขยะในที่สาธารณะ เป็นต้น สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วิทยา จันทร์แดง และจำนง อติวัฒน์สิทธิ์ เรื่อง การพัฒนาการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบนของไทย ผลการวิจัยพบว่า

- 1) การพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การจัดการความรู้ และการเรียนรู้ของคนในชุมชน
- 2) มีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการชุมชน การประกอบอาชีพ (วิทยา จันทร์แดง และจำนง อติวัฒน์สิทธิ์, 2555) การจัดการทรัพยากรในชุมชนและการพัฒนาองค์กรในชุมชนและสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Markusen A. ได้ศึกษาวิจัยเรื่องเป้าหมายด้านอาชีพในการพัฒนาภูมิภาคและเศรษฐกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า การที่จะทำอาชีพให้สำเร็จนั้น ควรมีการวางแผนและมีนโยบายอย่างสมเหตุผล ปัจจัยผลักดันในการพัฒนาต้องมีการวางแผน มีความเข้าใจลักษณะของศักยภาพความสมบูรณ์ของท้องถิ่นและภูมิภาค ความสำคัญของความรู้ในการประกอบอาชีพ (Markusen, A., 2004) และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วิฑูลย์ แก้วสุวรรณ และคณะ วิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่างโดยรวมอยู่ระดับปานกลาง มีความรู้ความเข้าใจการพัฒนาในระดับสูงสุด ด้านการมีเหตุผลอยู่ในระดับต่ำสุด แต่ชุมชนเห็นข้อดีและโอกาสในการพัฒนา 2) การพัฒนาควรเน้นการพัฒนาและทบทวนศึกษาให้ชัดเจนและทำเพื่อประโยชน์ในอนาคต การมีส่วนร่วมและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้พัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการปัญหาด้วยตนเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) แนวทางการปรับการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงควรมุ่งเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน กระบวนการมีส่วนร่วมโดยทั่วไปจะเริ่มการมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติ การร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล (วิฑูลย์ แก้วสุวรรณ และคณะ, 2559)

การสร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในขั้นก้าวหน้าระดับสูงสุดคือต้องสร้างเครือข่ายการพัฒนา ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านมีความมุ่งหวังให้ชุมชนบ้านด่านพัฒนาได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์การพัฒนาไปยังชุมชนเครือข่ายสามหมู่บ้าน และพร้อมเป็นศูนย์เรียนรู้ให้กับชุมชนอื่น ๆ การวิจัยครั้งนี้จึงได้มีการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกับสามหมู่บ้านในตำบลเขาชนกันที่ยังไม่ได้นำแนวคิดการพัฒนาพึ่งตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการพัฒนา ลักษณะความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนแบบเครือข่ายที่มีบ้านด่านพัฒนาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ประชาชนในชุมชนเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันใน

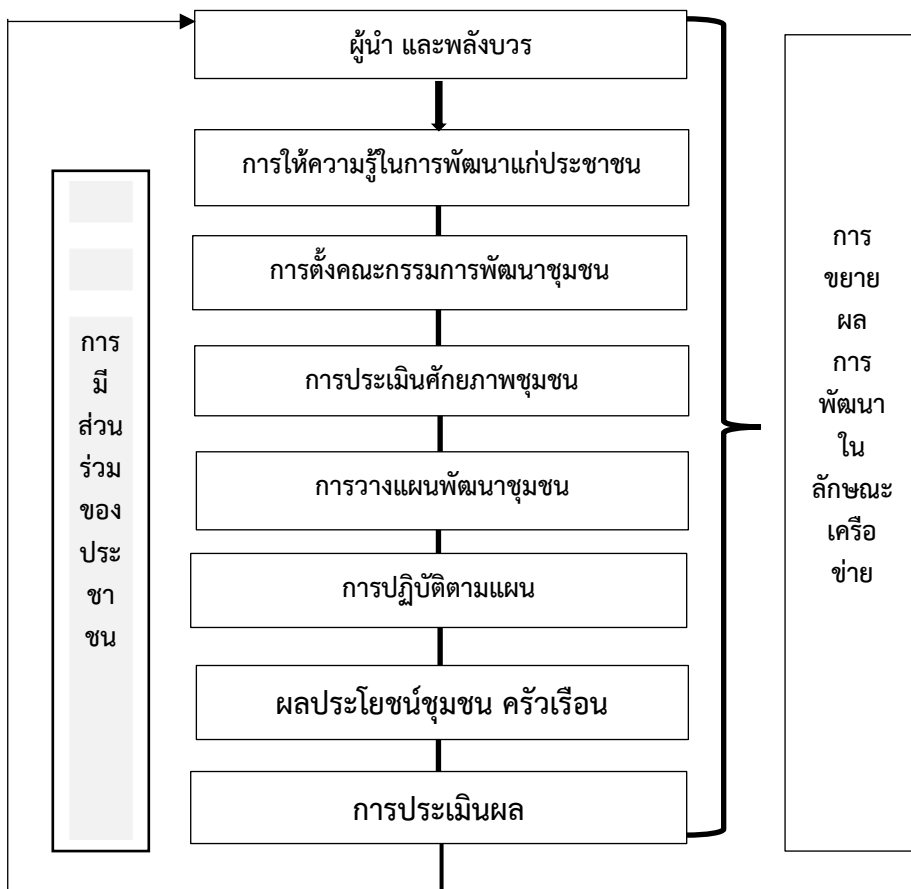

สังคมชุมชน ประกอบพิธีกรรมถื่นขยายข้ามถื่นชุมชน เห็นความสำคัญและประโยชน์จากการเพาะปลูกพืชที่มีคุณภาพร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปารีชา มารี เคน ศึกษาเรื่องบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาเทศบาลตำบลนาคู อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า เทศบาลตำบลนาคูมีบทบาทในฐานะเป็นศูนย์กลางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนครอบคลุมหลายด้าน บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกแต่ละภาคส่วนเป็นแบบอย่างของการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนในท้องถิ่นให้ความสำคัญในเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี การอยู่ร่วมกันในสังคม และมีการส่งเสริมการเพาะปลูกข้าวให้มีคุณภาพมากขึ้น การจัดตั้งกลุ่มสินค้า OTOP การพัฒนาชุมชนบ้านด้านพัฒนาตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อประชาชนในชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข ไม่มีหนี้สินล้นพ้นตัว ทุกคนมีงานทำไม่ต้องไปทำงานในเมืองหรือต่างถื่นสามารถสร้างรายได้ และครอบครัวสามารถพึ่งตนเองได้ ทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น มีการช่วยเหลือกันภายในชุมชน เป็นสภาพของสังคมอยู่เย็นเป็นสุข เป็นต้นแบบให้อีกสามหมู่บ้านได้เรียนรู้ถึงการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ และการอยู่ร่วมกันแบบเศรษฐกิจพอเพียง (ปารีชา มารี เคน, 2551) สอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริกร บุญสังข์ และคณะ ศึกษาเรื่อง การพัฒนาชุมชนต้นแบบในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพื่อชุมชนอยู่เย็น เป็นสุข ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านสระแหดมีรูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนต้นแบบในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เพื่อชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านฐานรากของประเทศให้สามารถพึ่งตนเองได้ ทำให้เศรษฐกิจฐานรากของประเทศมีความเข้มแข็ง ประชาชนมีงานทำและพึ่งตนเองได้ ช่วยลดหนี้ครัวเรือนได้เป็นอย่างดี มองภาพกว้างออกไปหากหลายชุมชนพัฒนาแบบเครือข่ายตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในภาพรวม กล่าวคือการที่ครัวเรือนในชุมชนหมู่บ้านส่วนใหญ่ของประเทศมีรายได้ ไม่มีหนี้สินครัวเรือน จะทำให้เศรษฐกิจของประเทศจะมีความเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันที่ดีไม่ต้องพะวงเรื่องความล้มเหลวทางเศรษฐกิจและสังคม (สิริกร บุญสังข์ และคณะ, 2560) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ขวัญกมล ดอนขวา ศึกษาเรื่อง แบบจำลองปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า น้ำหนักองค์ประกอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีค่ามากที่สุด เพราะทำให้มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ความมีเหตุผลและการรู้จักพอประมาณ ตามลำดับ องค์ประกอบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือด้านการศึกษา การสร้างสรรค์ผลงาน การใช้ทรัพย์สินทางปัญญา และการใช้องค์ความรู้ ตามลำดับ องค์ประกอบการพัฒนาเศรษฐกิจได้แก่การมีงานทำ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การกระจายรายได้ที่ดี มาตรฐานการครองชีพที่ดีขึ้น และการควบคุมการเกิดมลภาวะเป็นพิษ ตามลำดับ (ขวัญกมล ดอนขวา, 2557)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นขั้นก้าวหน้าต้องมีการสร้างเครือข่ายการพัฒนาไปยังชุมชนอื่น ผู้ที่มีบทบาทสำคัญเป็นอันดับแรกในความสำเร็จของการพัฒนาคือผู้ใหญ่บ้าน ส่วนบ้าน วัดและราชการ (บวร) มีความสำคัญเป็นลำดับถัดมา กระบวนการพัฒนาเริ่มจากผู้นำให้ความรู้ในการพัฒนาชุมชนแก่ประชาชน การตั้งคณะกรรมการพัฒนาชุมชนที่รับผิดชอบการพัฒนาแต่ละด้าน การร่วมกันประเมินศักยภาพของชุมชนเพื่อนำข้อมูลไปวางแผนก่อนที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพให้รับประโยชน์ตามกำลังความสามารถของตนเอง ซึ่งวิธีนี้จะทำให้การพัฒนามีความยั่งยืน สามารถออกแบบการพัฒนา ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การพัฒนาชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ขั้นก้าวหน้า

ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนจึงขยายผลการพัฒนาไปยังชุมชนอื่นศึกษาเลียนแบบฉบับผู้นำและกระบวนการพัฒนา เท่ากับเป็นการขยายฐานเศรษฐกิจ ตลาด และสังคมที่มีขนาดใหญ่ขึ้นในการรองรับแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ของชุมชน และสร้างอำนาจต่อรองในทางการตลาดให้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ชุมชนต้นแบบบ้านด้านพัฒนาได้พัฒนาหมู่บ้านพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประสบผลสำเร็จจนได้รับรางวัลชนะเลิศระดับจังหวัดประจำปี 2561 และยังคงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จึงใช้เป็นต้นแบบที่มีสองรูปแบบในการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับผู้นำมาก่อนพลังบวร (บ้าน วัด ราชการ) และมีกระบวนการพัฒนา 6 ขั้นตอนได้แก่การสร้าง ความเข้าใจแนวคิดและคุณค่าการพัฒนา การสร้างความเข้าใจสภาพชุมชน การร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน การตั้งกลุ่มพัฒนาแต่ละด้าน การพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และการสร้างเครือข่ายการพัฒนา โดยประชาชนในชุมชนบ้านด้านพัฒนามีส่วนร่วมทั้งหกขั้นตอนและการรับผลประโยชน์เป็นไปตามกำลังความสามารถและความชำนาญของแต่ละคน และพบว่าความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียงก่อให้เกิดผลลัพธ์ด้านสังคมทำให้ประชาชนในชุมชนมีสุขภาพทั้งกายและจิตที่ดี อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทรเกื้อกูลกัน วิเคราะห์ปัญหาและการวางแผนพัฒนาร่วมกัน สังคมชุมชนมีความสงบปกติสุข ครอบครัวมีความอบอุ่น ประชาชนเกิดความรักในถิ่นฐาน เกิดความภูมิใจที่ได้รับรางวัลและเป็นต้นแบบการพัฒนาให้หมู่บ้านอื่น ด้านเศรษฐกิจ คนในชุมชนมีอาชีพมั่นคง มีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพและมีเงินออม ด้านสิ่งแวดล้อม สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของชุมชนมีความสมดุล ในการพัฒนาชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียงขั้นก้าวหน้าจึงสร้างเครือข่ายการพัฒนาอีก 3 หมู่บ้าน โดยได้มีการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือพัฒนาหมู่บ้าน ผลการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นที่เป็นข้อเสนอแนะต่อชุมชนดังนี้ 1) ชุมชนเครือข่ายควรตั้งคณะกรรมการพัฒนาชุมชนร่วมกันโดยมีองค์ประกอบคณะกรรมการมาจากหมู่บ้านทั้งสิ้น ตัวแทนฝ่ายพัฒนาของอำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบล 2) การพัฒนาไม่ควรใช้เงินนำ 3) การพัฒนาชุมชน ควรมาจากความคิดริเริ่มของผู้นำชุมชนและประชาชนในหมู่บ้าน ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงาน ดังนี้ 1) ควรจัดหาตลาดในเมืองสำหรับผลิตภัณฑ์และพืชผักปลอดสารพิษจากวิสาหกิจชุมชนไปจำหน่าย 2) ควรสนับสนุนทรัพยากรให้สอดคล้องกับสภาพการขาดแคลนของแต่ละชุมชน ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้ 1) ควรจัดประเภทผู้นำ ผู้ใหญ่บ้านที่มีคุณสมบัติเป็นนักพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง แล้วให้นำหนักความสำคัญในการสนับสนุนทรัพยากรการพัฒนา 2) ควรสนับสนุนชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นต้นแบบขยายผลการพัฒนาในรูปเครือข่ายไปยังชุมชนอื่นข้างเคียง และมีประเด็นที่ควรวิจัยต่อไป ดังนี้ 1) ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาในบางชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ไม่สามารถ

พัฒนาต่อเนืองได้ 2) ควรศึกษาอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกที่ทำให้การพัฒนาชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียงไม่สามารถพัฒนาได้ และ 3) ควรศึกษาปัจจัยที่จะทำให้การพัฒนาชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียงในลักษณะการสร้างเครือข่ายประสบผลสำเร็จ

เอกสารอ้างอิง

- เสาวนีย์ อาภามงคล. (2559). ตัวแบบการพัฒนาชุมชนด้วยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเอเชีย
พิจารณา ศูนย์การศึกษาเอเชีย. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
- ขวัญกมล ดอนขวา. (2557). แบบจำลองปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเศรษฐกิจ
สร้างสรรค์มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย. นครราชสีมา: สำนักวิชา
เทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- ปาริชา มารี เคน. (2551). บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการเสริมสร้างความ
เข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาเทศบาลตำบลนาคูอำเภอนาคูจังหวัดกาฬสินธุ์. วารสาร
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2(2), 69-78.
- พระวิมลธยา จิตฺตสมปนฺโน. (2560). ความร่วมมือของบ้าน วัด และโรงเรียน ในการพัฒนาสังคม
อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี. วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, 2(3), 86-101.
- วิทยา จันท์แดง และจ่านง อติวัฒน์สิทธิ์. (2555). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชน
เข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบนสักทอง.
วารสารการวิจัย, 18(2), 23-40.
- วิฑูรย์ แก้วสุวรรณ และคณะ. (2559). การพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน
กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่างการเมืองการปกครอง. วารสารการวิจัย, 6(2), 55-66.
- สมาน ทำตะคุ. (25 มิถุนายน 2563). พนักงานฝ่ายพัฒนา องค์กรบริหารส่วนตำบลเขาชนกกัน
อำเภอแม่वंก จังหวัดนครสวรรค์. (ประเวศน์ มหารัตน์สกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- สิริกร บุญสังข์ และคณะ. (2560). การพัฒนาชุมชนต้นแบบในการนำแนวคิด เศรษฐกิจ
พอเพียงมาใช้ เพื่อชุมชนอยู่เย็น เป็นสุข. วารสารชุมชนวิจัย, 11(2), 9-18.
- อาคม เต็มพิทยาไพสิฐ. (2557). วิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ... สู่วิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- อุบลรัตน์ สิทธิไฉย. (11 สิงหาคม 2563). พัฒนาการอำเภอแม่वंก จังหวัดนครสวรรค์.
(ประเวศน์ มหารัตน์สกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- Appleton, J. V. (1995). Analysing qualitative interview data addressing issues of
validity and reliability. *Journal of Advanced Nursing*, 22(1), 993-997.
- Aristotle. (2020). *Politics*, translated by Benjamin Jowett. Retrieved November 20,
2020, from <http://classics.mit.edu/Aristotle/politics.html>.

- Dukes, S. (1984). Phenomenology Methodology in the Human Sciences. *Journal of Religion and Health*, 23(3), 197-203.
- Greenwood, D. & Levin, M. (2001). *Pragmatic action research and the struggle to transform universities into learning communities*. London: Sage.
- Kemmis, S. & Mc Taggart, R. (1988). *The Action Research Planer* 3rd ed. Victoria: Deakin University.
- Markusen, A. (2004). "Targeting Occupations in Regional and Community Economic Development". *Journal of the American Planning Association*, 70(3), 253 - 268.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative Research : A Guide to design and implementation*. San Francisco: Jossey- Bass.
- Williamson, T. & Long, A. F. (2005). Qualitative data analysis using data display. *Nurse Researcher*, 12(3), 7-19.